

Sosyal Bilgiler İçin Çoklu Okuryazarlıklar II

Editörler:

Kadir KARATEKİN

Ebru GENÇTÜRK GÜVEN

Editörler: Prof. Dr. Kadir KARATEKİN - Doç. Dr. Ebru GENÇTÜRK GÜVEN

SOSYAL BİLGİLER İÇİN ÇOKLU OKURYAZARLIKLAR II

ISBN 978-625-8044-04-1
DOI 10.14527/9786258044041

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Kasım 2021, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler
Dizgi-Grafik Tasarım: Pegem Akademi
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Okuma ve yazmayı bilmeden önce babalarımızın büyük bir dikkatle okuduğu gazeteyi inceler, gazetede ki fotoğraflardan bir anlam çıkarmaya çalışırdık. Büyük bir dünyanın içinde küçücük adımlarımızla gezdiğimiz cadde ve sokaklarda bulunan tabelalara anlamsız ama meraklı gözlerle bakardık. Okuma ve yazmayı öğrenmeye başladığımızda artık gazetelerde, kitaplarda, tabelalarda ne yazdığını başkalarına sormaya gerek kalmamıştı. Heceleyerek okuduğumuz ilk kelimeler bizi çok heyecanlandırmıştı o anlarda büyüdüğümüzü hissetmiştik. Çünkü artık biz de yetişkinler gibi çevremizde neler olup bittiğini takip edebiliyorduk. Okumayı öğrendiğimizde dünyayı tanımanın ve anlamının kapıları açılmıştı. Bizde o kapıdan mutlu ve gururlu bir şekilde girmiştik. Ancak büyüdükçe çevremiz ve dünya hızla değişmeye başladı. Kelebekleri kovaladığımız, uçurtmalar uçurduğumuz, rüzgârla yarıştığımız mekânları gökdelenler, yollar ve köprüler kapladı. Kınalı kuzuların, çilli horozların ve tavukların gezdiği yolları gürültülü araçlar işgal etti. Eskiden gönlümüzce koştığımız bu yollardan artık çok dikkatli geçmemiz gerekiyor. Mavi gökyüzü altında ağaçlar ve yeşillikler içinde yakan top, çelik çomak ve saklambaç oynayan çocukların kahkahaları yok artık. Çocuklar çok katlı evlerinin içinde dört köşeli kutulara bakarak zamanlarını geçiriyorlar. Mahalledeki Affet teyzenin bakkalının yerinde artık büyük bir market var. Affet teyze paramız olmasa da bazen bizlere sakız dağıtırdı. Bu büyük marketlerde para kullanılmıyor, köşeli kartlarla ödemeler yapılıyor. Acaba bu marketler de Affet teyze gibi çocuklara sakız dağıtıyor mu? Bizler sokağımızdaki her çocuğu tanırdık. Hepimiz az çok birbirimize benzerdik. Ama şimdiki çocuklar bırakın sokağındaki çocukları kendi apartmanlarındaki çocukları bile tanımıyor. Bu çocuklar birbirlerine de çok benzemiyor. Oyunları farklı, konuşmaları farklı. Ama bir şey aynı, hepsi küçücük bedenlerinde kocaman sevgi dolu bir kalp taşıyorlar. Sevmek ve sevilmek istiyorlar. Bu kaotik yeni dünyada mutluluğu arıyorlar. Evet, dünya kısa süre içinde çok değişti ve bizler de büyüdük ama eskiden basit kuralları olan bu gezegen yetişkinler için bile anlaşılması güç bir yere dönüştü. Artık bilgisayarlarımız ve cep telefonlarımız sayesinde dünyanın dört bir yanıyla bağlantı halindeyiz. Eskiden Ankara'dan haberleri lambalı televizyonlara sahip olan komşularımızdan öğrenirken, günümüzde 7'den 77'ye herkes dünyanın en uzak köşesindeki olaylardan anlık haberdar oluyor. Bu haber akışı sadece bizleri bilgilendirmekle kalmıyor aynı zamanda farkında olmadan bizleri yönetiyor ve şekillendiriyor. Acaba "Kendi kararlarımızı kendimiz mi veriyoruz? Sorusunu sizin de zaman zaman sorduğunuz oldu mu?"

Sadece kitap okuyarak, değişen bu dünyaya ayak uydurmak artık zorlaştı. Uçağa binip uzak mekânlara gitmek, sanal dünyanın içinde yok olmadan kendi-

mizi gerçekleştirebilmek, bize benzemeyen insanlarla ve dünyayı birlikte paylaştığımız bitki ve hayvanlarla bir arada yaşamak, gelecek nesillerin de ihtiyacı olan doğal kaynakları doğaya zarar vermeden kullanmak ve doğanın kurallarına uygun yaşamak için birçok yeni beceriye ihtiyaç duyulmaktadır. Yani dünyayı artık sadece kitaplardan okuyarak değil dünyanın kendisini okuyarak anlamaya ve bu yeni beceriler ile yeni dünyanın dilini çözmeye çalışmalıyız. Elinizdeki bu kitap 21. Yüzyıl dünyası için gerekli olan bu yeni çoklu okuryazarlık becerilerini bir nebze olsun tanıtmayı, bu yeni becerilerin sosyal bilgiler dersi kapsamında öğrencilere nasıl kazandırılacağına dair bir rehber olmayı amaçlamaktadır.

Bir hikâye yazarı olmasak da dünyaya, çocuklara ve insanlığa dair taşıdığımız kaygı ve sorumluluk duygusuyla yukarıdaki satırlarda derdimizi hikayeleştirilmeye çalıştık.

2013 yılında farklı okuryazarlık bölümlerini ele aldığımız ilk kitabımızdan bugüne okuryazarlık kavramına olan ilginin artması ve yeni okuryazarlık alanlarının konuşuluyor olması ilk kitabın devamı niteliğinde olan bu kitabın yazılması sorumluluğunu hissetmemizde etkili olmuştur. Kitabın emektarları, yazma serüvenimizde destekleriyle yanımızda olan çok kıymetli bölüm yazarlarımız olmasaydı bu proje sizlerle buluşamayacaktı. Her birinin emeğine, kalemine, fedakârlığına bir teşekkür elbette yetmeyecektir. Sevgi, saygı ve minnetle...

İlk kitabımızda olduğu gibi bu eserde de heyecanımızı paylaşarak bizi güçlendiren Pegem Akademi Yayıncılık Kurucu Müdürü Sayın Servet Sarıkaya'ya ve tüm personeline özverili çalışmaları ve bilimsel bilgi üretimine verdikleri destekten ötürü sonsuz sevgi, saygı ve teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Prof. Dr. Kadir KARATEKİN - ORCID No: 0000-0003-3807-7030
Doç. Dr. Ebru GENÇTÜRK GÜVEN - ORCID No: 0000-0002-4606-6449

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editörler: Prof. Dr. Kadir KARATEKİN - Doç. Dr. Ebru GENÇTÜRK GÜVEN

1. Bölüm: Kültürel Okuryazarlık

Doç. Dr. Ebru GENÇTÜRK GÜVEN - Trabzon Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-4606-6449

2. Bölüm: Dijital Okuryazarlık ve Vatandaşlık

Prof. Dr. Zafer KUŞ - Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-4371-8114

3. Bölüm: Su Okuryazarlığı

Doç. Dr. Nazihan URSAVAŞ- Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-2227-1015
Dr. Çiğdem BAKİ PALA- Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-8986-5200

4. Bölüm: Mekânsal Okuryazarlık

Prof. Dr. Kadir KARATEKİN - Kastamonu Üniversitesi
ORCID No: 00000-0003-3807-7030
Turan YİĞİT - Milli Eğitim Bakanlığı, Gazipaşa İlkokulu
ORCID No: 0000-0002-7487-6246

5. Bölüm: Dijital Finansal Okuryazarlık

Dr. Hayati ADALAR - Manisa Celal Bayar Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-6083-1055

6. Bölüm: Ahlak Okuryazarlığı

Prof. Dr. Kadir ULUSOY - Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-3243-9347

7. Bölüm: Doğal Afet Okuryazarlığı

Dr. Ufuk SÖZCÜ - Milli Eğitim Bakanlığı, Kastamonu Fen Lisesi

ORCID No: 0000-0002-6809-4774

Prof. Dr. Duran AYDINÖZÜ - Kastamonu Üniversitesi

ORCID No: 0000- 0003-2777-0024

8. Bölüm: Yurttaşlık Okuryazarlığı

Doç. Dr. Sibel OĞUZ HAÇAT - Kastamonu Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-0764-1279

9. Bölüm: Orman Okuryazarlığı

Prof. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ - Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-8910-2817

Dr. Cemile Burcu DURMUŞ

ORCID No: 0000-0003-2468-8578

10. Bölüm: Seyahat ve Turizm Destinasyonu Okuryazarlığı

Prof. Dr. Hakan KOÇ - Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-6840-7702

Öğr. Gör. Muhammed YILDIZ - Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-0407-8783

11. Bölüm: Veri Okuryazarlığı

Halit GÜVEN - Ticaret Bakanlığı, İstanbul Ticaret Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-1292-0042

Doç. Dr. Ebru GENÇTÜRK GÜVEN - Trabzon Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-4606-6449

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM KÜLTÜREL OKURYAZARLIK

Bölüm Kazanımları.....	1
Giriş.....	2
Kültür Kavramı.....	4
Kültürel Çeşitlilik.....	7
Kültürel Okuryazarlık Kavramı.....	10
Kültürel Okuryazarlık Kavramının Yeniden Tanımlanması.....	13
Kültürel Okuryazarlığın Kapsamı.....	17
Kültürel Okuryazarlık Eğitimi.....	21
Kültürel Okuryazarlık ve Sosyal Bilgiler.....	26
Sonuç.....	31
Etkinlik.....	31
Kaynakça.....	33

2. BÖLÜM DİJİTAL OKURYAZARLIK VE VATANDAŞLIK

Bölüm Kazanımları.....	37
Geleneksel Vatandaşlıktan Dijital Vatandaşlığa.....	38
Dijital Vatandaşların Okuryazarlığı: Dijital Okuryazarlık.....	41
Dijital Okuryazarlığın Ölçülmesi.....	46
Türkiye'nin Hızlı Dijitalleşme Süreci ve Dijital Okuryazarlığa Olan İhtiyaç.....	48
Eğitim ve Dijital Okuryazarlık.....	50
Sosyal Bilgiler ve Dijital Okuryazarlık.....	58
Sonuç.....	61
Etkinlik: Sosyal Bilgilerde Dijital İçerik Üretiyorum.....	62
Kaynakça.....	62

3. BÖLÜM SU OKURYAZARLIĞI

Bölüm Kazanımları	65
Giriş.....	66
Doğal Bir Kaynak Olarak Su ve Su Döngüsü	66
Suyun Canlılar İçin Önemi	69
Su Okuryazarlığının Tarihçesi	73
Su Okuryazarlığının Tanımı	75
Su Okuryazarlığının Alt Boyutları.....	77
Su Okuryazarlığı Eğitimi.....	78
Su Okuryazarlığı ve Sosyal Bilgiler Dersi İlişkisi	80
Örnek Etkinlik	95
Kaynakça.....	96

4. BÖLÜM MEKÂNSAL OKURYAZARLIK

Bölüm Kazanımları	101
Giriş.....	102
Mekân Nedir?.....	103
Mekânla İlgili Kavramlar	108
Mekânsal Okuryazarlık.....	111
Mekânsal Okuryazarlığın Bileşenleri.....	113
Mekânsal Okuryazar Öğrencilerin Özellikleri	122
Sosyal Bilgiler Dersinde Mekânsal Okuryazarlık.....	123
Sonuç.....	128
Etkinlik Örneği	129
Kaynakça.....	132

5. BÖLÜM DİJİTAL FİNANSAL OKURYAZARLIK

Bölüm Kazanımları	137
Giriş.....	138
Bir Beceri Olarak Finansal Okuryazarlık ve Önemi	139
Dijital Finans ve Finansal Teknoloji.....	143
Dijital Finansal Okuryazarlık	146
Dijital Finansal Okuryazarlık ve Temel Yetkinlikler.....	148
Okullarda Dijital Finansal Okuryazarlık Eğitimi.....	151

Dijital Finansal Okuryazarlık ve Sosyal Bilgiler	154
Sonuç.....	159
Örnek Etkinlik	160
Kaynakça.....	163

6. BÖLÜM AHLAK OKURYAZARLIĞI

Bölüm Kazanımları	167
Giriş.....	168
Modern Zamanda Okuryazarlık Nedir?	168
Ahlak Eğitimi.....	172
Ahlak Okuryazarlığı.....	177
Sonuç.....	184
Kaynakça.....	185

7. BÖLÜM DOĞAL AFET OKURYAZARLIĞI

Bölüm Kazanımları	187
Giriş.....	188
Afet, Doğal Afet ve Sınıflandırması	188
Doğal Afet Okuryazarlığı	201
Doğal Afet Okuryazarlığı Düzeyleri.....	208
Düşük Doğal Afet Okuryazarlığı	208
İşlevsel Doğal Afet Okuryazarlığı	209
Eylemsel Doğal Afet Okuryazarlığı	209
Sosyal Bilgiler ve Doğal Afet Okuryazarlığı.....	211
Sonuç.....	213
Kaynakça.....	214

8. BÖLÜM YURTTAŞLIK OKURYAZARLIĞI

Bölüm Kazanımları	217
Giriş.....	218
Yurttaş ve Yurttaşlık	219
Yurttaşlık Okuryazarlığı Kavramı	219
Yurttaşlık Okuryazarlığı ve Eğitim İlişkisi	220
Yurttaşlık Okuryazarlığı Becerileri ve Yurttaş Okuryazarı.....	224

Yurttaş Okuryazarlığı ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Boyutlarının İlişkilendirilmesi	227
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Amaçlar Boyutu ve Yurttaşlık Okuryazarlığı	227
Beceri ve Değerler Boyutunda Yurttaşlık Okuryazarlığı.....	229
Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanları, Kazanımları Çerçevesinde Yurttaş Okuryazarı Bir Bireyin Özellikleri.....	230
Sonuç.....	238
Örnek Etkinlikler.....	239
Kaynakça.....	242

9. BÖLÜM ORMAN OKURYAZARLIĞI

Bölüm Kazanımları	245
Giriş.....	246
Orman Okulları ve Çocuklar Üzerinde Etkileri	247
Orman Okuryazarlığı	251
Temalara Göre Orman Okuryazarlığı.....	253
Sınıf Düzeyine Göre Orman Okuryazarlığı.....	254
Uygulamalı Doğa Eğitimi ve Orman Okuryazarı Bireyler Yetiştirilmesi Üzerindeki Etkileri	255
Orman Okuryazarlığı ve Sosyal Bilgiler İlişkisi	262
Örnek Etkinlik	264
Kaynakça.....	267

10. BÖLÜM SEYAHAT VE TURİZM DESTİNASYONU OKURYAZARLIĞI

Bölüm Kazanımları	271
Giriş.....	272
Turizm	272
Turizm Kavramı	273
Turizmin Özellikleri	274
Turizm Türleri	276
Seyahat ve Turizm Destinasyonu Okuryazarlığı.....	279
Turistler, Bilgi Arama Davranışı, Seyahat ve Turizm Destinasyonu Okuryazarlığı	280
Turizm Coğrafyası Okuryazarlığı ve Seyahat ve Turizm Destinasyonu Okuryazarlığı	286

Sosyal Bilgiler ve Seyahat ve Turizm Destinasyonu Okuryazarlığı	290
Sonuç.....	294
Kaynakça.....	294

11. BÖLÜM VERİ OKURYAZARLIĞI

Bölüm Kazanımları	299
Giriş.....	300
Verinin Tanımı ve Sınıflandırılması.....	302
Günümüz Dünyasında Verinin Önemi	305
Veri Okuryazarlığı.....	310
Veri Okuryazarlığı Yetkinlikleri	313
Veri Okuryazarlığının Ölçülmesi	318
Veri Okuryazarlığı Eğitimi ve Sosyal Bilgiler	321
Veri Okuryazarlığı Eğitimi.....	321
Sosyal Bilgiler Dersi ve Veri Okuryazarlığı.....	324
Sonuç.....	328
Örnek Etkinlik	329
Kaynakça.....	331
Yazarlar Hakkında.....	335

ŞEKİLLER LİSTESİ

1. Bölüm

- Şekil 1. Kültürel Okuryazarlık Modeli..... 18
Şekil 2. Kültürel Okuryazarlığı Geliştirmek İçin Anahtar Kavramlar 24

2. Bölüm

- Şekil 1. İnsanlığın, Süper Akıllı Topluma Kadar Olan Tarihi Gelişimi..... 39
Şekil 2. Okuryazarlık Anlamı ve İlişkili Olduğu Alanlar 42
Şekil 3. Dijital Okuryazarlığın Bileşenleri..... 46
Şekil 4. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Açısından Dijital Okuryazarlık İlişkilendirmesi 50
Şekil 5. Eğitimcilerin Dijital Yeterliliği İçin Ortak Bir Avrupa Çerçevesi..... 54
Şekil 6. Dijital Yeterlikleri, Öğretmen Yeterlik Çerçevesine Dâhil Eden Avrupa Ülkeleri 55
Şekil 7. Avrupa Ülkelerinde Dijital Yeterlilik Alanları ve Türleri 56

3. Bölüm

- Şekil 1. Konkav Yapını Görünümü..... 71
Şekil 2. Sıvı ve Katı Su Moleküllerinin Yapısı 72
Şekil 3: Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Kitabında Su Tasarrufu Konusuna Dair Bir Görsel..... 83

4. Bölüm

- Şekil 1. Mekânla İlgili Temel Kavramlar 108
Şekil 2. Mekânsal Okuryazarlığın Bileşenleri 116
Şekil. 3. Mekânsal Bilgi Türleri ve Mekânsal Bilgi Görevleri..... 119
Şekil 4. Mekânsal Okuryazarlık Süreci ve Onu Oluşturan Bileşenler 122

5. Bölüm

- Şekil 1. Finansal Refah Ölçekli Bütüncül Finansal Okuryazarlık Bileşenleri..... 141
Şekil 2. Faaliyet Konularına Göre Fintech Endüstrisi..... 144
Şekil 3. Dijital Finansal Okuryazarlığa İlişkin Kavramsal Çerçeve 147
Şekil 4. Bütüncül Dijital Finansal Okuryazarlık Eğitimi Yaklaşımı..... 153

6. Bölüm

- Şekil 1. Ahlak Okuryazarlığının Unsurları 178
Şekil 2. Ahlak Okuryazarlığı Taksonomisi..... 179

7. Bölüm

- Şekil 1. Volkanizma İlgili Terim ve Şekiller 191
Şekil 2. Dünya Risk Endeksi ve Bileşenleri 202
Şekil 3. Modern Afet Yönetimi Aşamaları 203
Şekil 4. Doğal Afet Okuryazarlığı Modeli 205

10. Bölüm

Şekil 1. Türkiye'nin Turizm Çekicilikleri.....	271
Şekil 2. Turistlerin Bilgi Edinme Süreci.....	282
Şekil 3. İstanbul Turistik Haritası Örneği.....	288
Şekil 4. İstanbul Ulaşım Haritası Örneği.....	288
Şekil 5. İstanbul İli Yükselti Basamakları Haritası	289
Şekil 6. Antalya Turistik Haritası.....	289
Şekil 7. Antalya Fiziki Haritası Örneği	290

11. Bölüm

Şekil 1. Bilgi Piramidi	305
Şekil 2. BM Veri Okuryazarlığı.....	313
Şekil 3. PPVAS Sorgulama Süreci.....	315

TABLolar LİSTESİ

1. Bölüm

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın Kültür Bağlamında Kazanımları..... 28

2. Bölüm

Tablo 1. Dijital Yetkinlik ve Dijital Okuryazarlık Kavramlarının Karşılaştırılması.... 44

Tablo 2. Dijital Okuryazarlığın Ölçülmesine İlişkin Ölçekler..... 46

3. Bölüm

Tablo 1. Küresel Su Dağılımına İlişkin Sayısal Veriler..... 67

Tablo 2. Sosyal Bilgiler Dersinde Su ile İlişkili Öğrenme Alanları ve Kazanımlar 82

4. Bölüm

Tablo 1. Mekân Sınıflandırmaları..... 107

Tablo 2. Mekânsal Kavramlar 110

Tablo 3. Mekânsal Okuryazarlığın Bileşenleri..... 113

Tablo 4. Mekânsal Düşünme Becerileri..... 120

5. Bölüm

Tablo 1. Dijital Finansal Okuryazarlığın Temel ve Alt Bileşenleri..... 150

Tablo 2. Dijital Finansal Okuryazarlıkla İlişkilendirilebilecek Kazanım Örnekleri. 157

6. Bölüm

Tablo 1. 15 Yaş Üzeri Okuma-Yazma Oranları..... 170

Tablo 2. Cinsiyete Göre Okur-Yazar Olmayan Nüfus..... 171

7. Bölüm

Tablo 1. Disiplinler Arası Doğal Afet Okuryazarlığı Boyutları..... 210

Tablo 2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki Doğal Afet Konuları ile Doğrudan-Dolaylı Yönden İlgili Kazanımlar 213

8. Bölüm

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 4. Sınıfta Yurttaşlık Okuryazarlığı Konularının İlişkili Olduğu Kazanımlar 232

Tablo 2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5. Sınıfta Yurttaşlık Okuryazarlığı Konularının İlişkili Olduğu Kazanımlar 233

Tablo 3. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 6. Sınıfta Yurttaşlık Okuryazarlığı Konularının İlişkili Olduğu Kazanımlar 235

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 7. Sınıfta Yurttaşlık Okuryazarlığı Konularının İlişkili Olduğu Kazanımlar 236

11. Bölüm

Tablo 1. Veri Türleri 304

Tablo 2. Küçük Veri ve Büyük Verinin Karşılaştırılması..... 304

Tablo 3. Veri Okuryazarlığı Yetkinlikleri..... 314

Tablo 4. PVASS Temel Yetkinlikler	315
Tablo 5. Veri Okuryazarlığı Yetkinlikler Çerçevesi Karşılaştırma	317
Tablo 6. Senaryo Tabanlı Veri Okuryazarlık Testi Boyutları	320
Tablo 7. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Veri Okuryazarlığının Temsili.....	325

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

7. Bölüm

Fotoğraf 1. Deprem Sonucu Yıkılan Bina, Yalova-1999	190
Fotoğraf 2. Heyelan Sonucu Yıkılan Binalar, Rize-2021.....	192
Fotoğraf 3. Sel Sırasında Ana Yol ve İnsanlar, Rize-2021	194
Fotoğraf 4. Aşırı Kar Yağışı Sonrası Ana Yol Açma Çalışmaları, Hakkari.....	195
Fotoğraf 5. Çığ Sonrası Arama-Kurtarma Çalışmaları, Van.....	196
Fotoğraf 6. Dolu Sonrası Meydana Gelen Hasarlar, Kastamonu	197
Fotoğraf 7. Yoğun Sis Yaşanan Bir Günde İstanbul.....	198
Fotoğraf 8. Yıldırımli Bir Günde İstanbul	199
Fotoğraf 9. Kuraklık Sonrası Çatlayan Topraklar	200
Fotoğraf 10. Salgın Hastalık Türleri	200

1. BÖLÜM

KÜLTÜREL OKURYAZARLIK

Doç. Dr. Ebru GENÇTÜRK GÜVEN - Trabzon Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-4606-6449

Not: Dünya Kartografya Birliği tarafından her yıl düzenlenen dünyamız temalı harita yarışmasına 2015'de Türkiye'den katılan İlham Bahar Bilici tarafından çizilmiştir(URL 1).

Bölüm Kazanımları

Bu bölüm sonunda aşağıdaki kazanımları elde etmeniz beklenmektedir.

- ❖ Kültür kavramını tanımlar.
- ❖ Kültürel okuryazarlığı tanımlar.
- ❖ Kültürel okuryazarlığın bileşenlerini kavrar.
- ❖ Kültürel okuryazar bireyin özelliklerini sıralar.
- ❖ Kültürel okuryazar olmanın önemini analiz eder.
- ❖ Kültürel okuryazarlık ve sosyal bilgiler ilişkisini kurabilir.
- ❖ Kültürel okuryazarlık becerisine ilişkin etkinlik geliştirebilir.

Giriş

Çok değil otuz kırk yıl öncesine kadar insanlar doğdukları kentte, mahallede veya köyde büyür, yaşar ve ölürlerd. İletişim ve ulaşım olanaklarının sınırlı olduğu o dönemlerde insanlar, yaşadıkları yerlerden sadece askerlik veya çalışma gibi nedenlerle belli bir süre için ayrılırlardı. Yakın çevreden evlenilir, düğün törenleri aşağı yukarı aynı olur, cenazeler benzer biçimde defnedilir, kutsal günlerde benzer adetler yaşatılır, benzer şeyler giyinilir veya tüketilirdi. İnsanların ortak olarak paylaştığı inanç, adet, değer veya davranış kalıbı olarak kültür, insan toplulukları için homojen ve kendi içine kapalıydı. Başka yerlere ziyarete giden biri dönüşte hiç görmediğimiz insanların tuhaf adetlerinden bahsedebilirdi. Hiç görmediğimiz veya kim olduklarını hiç bilmediğimiz bu insanlarla ilgili edindiğimiz yargıları belki de hiç sorgulamadan yaşar giderdik. Aslında farklı adetleri olan insanlarla çokta karşılaşmadığımız, genel olarak kendi toplumumuz içinde yaşayıp öldüğümüz için başka insanlar hakkında edindiğimiz bu yargıların bir zararını görmezdik.

Ancak dünya değişti artık. Teknolojinin ilerlemesi ve gelir seviyesinin yükselmesiyle beraber kentlere göç edip, bambaşka adetleri olan insanlarla komşuluk yapmaya başladık. Farklı kökenlerden gelen insanlarla bir arada yaşamaya başlayınca, bu insanlar hakkındaki eski yargılarımızı yeni durumlara uygulayamaz hale geldik. Kentlerde kendimiz gibi insanlarla yaşamaya çalışıp küçük gettolar oluşturduk. Kentin yabancılığı karşısında kendi küçük cemaatimizin sıcaklığı ile avunur olduk. Ama dünya değişmeye devam ediyordu. Teknoloji çok farklı insanlarla bizi bir araya getirmeye ve onlarla temas ettirmeye devam etmekteydi.

Ulaşım imkanlarının kolaylaşmasıyla dünyanın her yerine seyahat etmek kolaylaştığı gibi dünyanın her tarafından farklı farklı insanları mahallemizde görmek artık mümkün hale gelmekteydi. Öte yandan dijital teknolojilerin ve özellikle sosyal medyanın gelişmesiyle dünyanın binbir türlü hali evimize doluşmaya başladı. Bu yeni dünyada tüm insanlar yüz yüze veya sanal olarak iletişim kurmaya başladılar. Küçük ama sıcak cemaatlerimiz artık sorunlarımıza çözüm üretmiyordu. Sokakta, alışverişte, okulda veya işyerinde çok farklı kültürel kökenlerden gelen insanlarla karşılaşmak, iletişim içinde olmak ve anlaşmak yaşamımızın bir parçası haline geldi.

Aynı fiziksel veya sanal mekanda kültürel olarak farklı insanlarla bir arada olmak zorunda olduğumuz bu dünyayı nasıl kendimize aşına kılarız? Aynı şeylere farklı farklı anlamlar yükleyen insanlarla nasıl sağlıklı iletişim gerçekleştirebiliriz? Farklı kültürel kökenlerden gelen insanları biz-onlar mantığı çerçevesinde ötekileştirmeden, başkasının bakış açısından dünyaya bakabilir miyiz? Farklı kültürel

değer, inanç veya davranışları üstesinden gelinecek veya ortadan kaldırılacak bir engel olarak görmeden; bu kültürel farklılıkları bir zenginlik olarak görmek ve bu farklılıklardan değişik bakış açıları kazanabilmek için neye ihtiyacımız vardır?

Kültürel okuryazarlık, yukarıda sıralanan sorulara cevap bulabilmek için ortaya atılmış bir kavramdır. Kavramın tarihi eskidir ve kavrama farklı dönemlerde farklı anlamlar yüklenmiştir. Çağdaş dünyadaki kullanımıyla kültürel okuryazarlık her gün değişen, yabancı olduğu bir dünyada elimizde tuttuğumuz bir meşale gibi önemimizi görmemizi ve ayağımız takılmadan yolumuza devam edebilmemizi sağlayan bilgi, beceri ve tutumlara verilen isimdir. El sıkışma sadece bir fiziksel hareket midir? ya da bu gündelik harekete başka insanlar farklı anlamlar yüklüyorlar mı? Farklı kültürel kökene sahip bir hastaya yapılabilecek tedavi için hastayla sağlıklı bir iletişimin şart olduğu durumda, sağlık görevlisinin sadece tıbbi bir tedavi uygulaması yeterli olmayabilir. Tedavinin selameti açısından hastayla sağlıklı iletişim kurmak, en az teknik yeterlilik kadar gerekli olabilir. Kısaca kültürel okuryazarlık farklı kültürel değer, inanç veya davranışları bir metin gibi okuyup anlamamız anlamına gelir. Tıpkı bilmediğimiz bir dilde yazılmış bir metnin bizde yarattığı ürküntü, o dil de okuryazar olduğumuzda ortadan kalkacağı gibi bilmediğimiz veya yabancı olduğu bir kültürel öğeyi okuyabilir hale geldikçe onu anlayabilir ve yorumlayabilir hale gelebiliriz.

Yabancı düşmanlığının, ırkçılığın, dinsel köktendinciliğin veya her türden ayrımcılığın gitgide yaygınlaştığı dünyamız, savaşların ve etnik çatışmaların sahası haline gelmektedir. Öte yandan farklı siyasi, dinsel veya cinsel kimliklere sahip insanlara dönük yapılan ayrımcılık haberlerine her gün rastlamaktayız. Küreselleşme bir taraftan şiddet, yoksulluk, savaş veya çevre kirlenmesi gibi sorunlara karşı dünya çapında işbirliği fırsatı yaratırken, diğer taraftan aynı süreç iyi yönetilemediği takdirde çatışma ve anarşi potansiyeli de taşımaktadır. İletişim ve ulaşım olanaklarının kısıtlı olduğu geçmiş dönemlerde uzaktaki bir takım insanlar hakkında kalıp yargılara sahip olmak sorun teşkil etmeyebilirdi ancak içinde yaşadığımız dünyayı benim kültürüm-onun kültürü şeklinde algılamaya devam etmek çatışmayı körüklemekten başka bir işe yaramayacaktır. Farklılıklarla beraber "Biz" olmayı ve bu şekilde bir toplum içinde yaşamayı yeniden tanımlayamazsak, toplumlar birbirini dışlayan cemaatlere dönüştüğü oranda çatışma kaçınılmaz olacaktır. İnsanlığın bugün sahip olduğu teknik olanaklar düşünüldüğünde gerek toplumun bünyesinde gerekse toplumlar arasında yaşanan gerilimler son derece tehlikeli sonuçlara gebe görünmektedir.

Çevrenin kirlenmediği, barış içinde bir dünya tasavvurunun hayal olmanın ötesinde bir realiteye dönüşebilmesi için kültürel okuryazar bir toplum yaratmamız gerektiği açıktır. Kültürel olarak çeşitli farklılıkları ortadan kaldırmaya çalış-